

El doctor Josep Carner. Sobre un malentès*

MARINA GUSTÀ *Universitat de Barcelona*

RESUM: Josep Carner es va doctorar en Dret el 1904 amb una tesi sobre Nietzsche.
PARAULES CLAU: Josep Carner, Friedrich Nietzsche, Nietzsche a Catalunya.

ABSTRACT: Reveals that the poet Josep Carner was given a doctorate in law in 1904 for a thesis on Nietzsche.

KEYWORDS: Josep Carner, Friedrich Nietzsche, Nietzsche in Catalonia.

Després d'un estiu «dominat per una gran indolència», segons escriu a Maria Antònia Salvà tot just encetat el setembre de 1904,¹ i a banda de reprendre la dedicació frisoa a omplir les pàgines de *Catalunya*, aviat una altra ocupació va requerir de Josep Carner un esforç suplementari per treure's la son de les orelles: l'obtenció del títol de doctor. Una única dada sobre aquest tràngol s'ha anat repetint des que, el 1969, Albert Manent, en la biografia fundacional *Josep Carner i el Noucentisme*, hi va al·ludir: que la tesi del poeta versava sobre el teatre de Carlos Arniches –populàrríssim sainetista i comediògraf madrileny, prolífic a més no poder, que llavors encara havia d'entrar pròpiament en la seva època més granada d'èxits.² Per poc que algun lector hi pensés, havien de resultar-li ben estranyes, per no dir literalment

*Aquest treball s'adscriu al projecte de recerca «Ecdòtica, lengua literaria y poéticas: creación y cultura catalanas en los siglos XIX y XX» (FFI2011-24539), finançat pel Ministerio de Economía y Competitividad d'Espanya.

1. M. LI. JULIÀ I CAPDEVILA (ed.), «Epistolari entre Josep Carner i Maria-Antònia Salvà», dins A. MANENT; J. MEDINA, *Epistolari de Josep Carner*, vol. III, Barcelona: Curial, 1997, p. 167.

2. Barcelona: Edicions 62, p. 31, 34. Manent afegeix encara que «el poeta demanà una carta de recomanació a Antoni Rubió i Lluch per al catedràtic doctor Julián Ribera». Ribera havia obtingut la càtedra d'àrab a Madrid l'abril de 1904, i hi ha correspondència entre ell i Rubió i Lluch, però ignoro quina influència podia tenir en un tribunal de la Facultat de Dret; v. M. MARÍN; C. de la PUENTE; F. RODRÍGUEZ MEDIANO; J. I. PÉREZ ALCALDE, *Arabismo e historia de España (1886-1944). Los epistolarios de Julián Ribera y Miguel Asín Palacios. Introducción, catálogo e índices*, Madrid: CSIC, 2009.

inversemblants pel moment en què tingué lloc el tràmit acadèmic, la gosadia del doctorand i la permissió del tribunal que haurien hagut de confluïr perquè pogués ser admesa i jutjada una tesi de doctorat no només sobre un autor contemporani, ans sobre un autor que, a més de ser viu, tenia el costum habitual dels dramaturgs d'escriure per a la representació més aviat immediata de les seves comèdies (la publicació de les quals era sovint molt posterior). En fi, que la dada era molt sospitosa.

I, en efecte, era falsa. Josep Carner va dipositar, efectivament, una tesi doctoral a Madrid, l'octubre de 1904. Però es tractava d'una tesi titulada *La Democracia Moderna juzgada por Nietzsche*.³ Alumne del «Doctorado de Derecho», no va llegir mai cap treball per a un hipotètic doctorat de Lletres i, doncs, no hi pot haver el més petit dubte del que el lector, a hores d'ara, ja es deu imaginar que devia passar en un moment determinat de la posteritat carneriana (*pre mortem*, de fet): que la informació provenia –és impossible de saber des de quan– d'una font oral i que, en algun moment del procés de transmissió, qui preguntava o simplement escoltava, per la circumstància que fos (falla d'ell, de l'emissor o del canal), va sentir la resposta només a mitges: una vocal tònica i una de posttònica separades per un so consonàntic exacte o aproximat, tant li fa, va fer-li suposar la síl·laba pretònica. I ja va estar. Després de Manent, que ho va escriure, tots ho hem anat repetint (per escrit o oralment), i de vegades fins ho hem guarnit com si volguéssim donar-li la versemblança que no tenia.⁴

Desvelada la confusió, amb prou arestes per treure'n partit humorístic, es tracta ara d'anar una mica més enllà i donar notícia de la tesi que va convertir Carner en doctor en dret, així com d'enfilars les dades que es coneixen no tant sobre l'elaboració del treball com sobre les formalitats acadèmiques prèvies i sobre l'anomenada «lectura» (terme que cal interpretar, en aquest cas, de manera quasi literal).

*

*   *

3 Va donar-me'n la primera notícia Glòria Casals, a qui no cal dir que agraeixo la informació i dedico aquest paper. Hi ha dos exemplars de la tesi conservats sota la signatura T-3524 a la Biblioteca Històrica «Marqués de la Valdecilla», de fet una biblioteca-museu de la Universidad Complutense de Madrid que custodia part dels fons antics de la institució, a més de joies bibliogràfiques i obres d'art.

4. El mateix A. MANENT, *Josep Carner*, p. 147-148; també J. AULET, *Josep Carner i els orígens del Noucentisme*, Barcelona: Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 212-213, que explica «per interessos acadèmics» l'altíssima freqüentació teatral de Carner en la seva primera anada a Madrid el 1903, narrada en una carta a Bofill i Mates; reproduïda parcialment per Aulet, apareix sencera a la primera part de l'«Epistolari Josep Carner i Jaume Bofill i Mates», a cura de J. MEDINA, dins A. MANENT i J. MEDINA, *Epistolari de Josep Carner*, vol. I, Barcelona: Curial, 1994, p. 77-78. Una certa excusa per la confusió la trobariem en el fet (consignat també per MANENT, *Josep Carner*, p. 302) que Josep («José») Carner va signar un pròleg al primer volum d'unes *Obras escogidas* d'Arniches (Madrid: Estampa, s.a. [1934]), cosa que podia haver-se interpretat com la confirmació d'una dada incerta.

Per l'època en què Josep Carner era a la universitat, l'estudiant que volia doctorar-se havia de passar la prova obligatòriament a Madrid.⁵ Era allà, a l'anomenada oficialment aleshores «Universidad Central», on calia sotmetre's a l'obligació d'aprovar tot un seguit d'assignatures i, finalment, llegir la tesi davant del corresponent tribunal de, com en deia la normativa, «jueces». La legislació sobre els estudis de doctorat, i sobre les formes i requisits amb què culmina l'aprenentatge especialitzat del cas, varia sovint des que, a partir de 1847, es requereix la presentació en públic d'un treball com a darrer acte –llavors clarament un acte social– que faculta l'alumne per obtenir el passí cap a l'exercici de la carrera amb una brillantor que la llicenciatura sola no donava, o cap a poder accedir a determinades categories professionals. El 1883, un Reial Decret emanat encara del Ministerio de Fomento estableix que «[l]as tesis doctorales en todas las facultades serán de libre elección por el candidato y versarán sobre puntos de *investigación científica*».⁶ Al cap de dos mesos es publiquen les precisions per a la carrera de Dret: «Los ejercicios del grado de Doctor en la Facultad de Derecho consistirán en la presentación de un discurso escrito o impreso sobre una tesis jurídica de libre elección por el graduando, quien leerá su trabajo ante un tribunal compuesto de cinco jueces, y contestará a las objeciones que a continuación se le dirijan por aquellos». Aquestes condicions no havien variat substancialment quan Carner va haver de presentar la seva memòria de doctorat; sí que un nou pla d'estudis de Dret, signat ja pel primer ministre d'Instrucción Pública, Antonio García Alix, l'any 1900, va poder-li –és una conjectura– resultar beneficiós amb relació a la tria del tema, d'un atreviment notable. D'entrada, la facultat havia passat a dir-se de Derecho y Ciencias Sociales, amb la intenció (que després la pràctica desmentia en bona part) que «menester será extender o aplicar las enseñanzas jurídicas conforme a los progresos de estudios sociológicos; y de este modo la Facultad de Derecho, respondiendo a las necesidades de los tiempos, formará hombres que, adornados de los conocimientos constitutivos de la verdadera política investiguen según las circunstancias, la razón del estado y la salud del pueblo, y puedan en lo venidero dirigir los destinos de la Patria».⁷ Fins a quin punt, a part de la facilitat esmentada, aquest «venidero» podia formar part d'una remota, o no tan remota, intenció de Carner respecte al seu futur, és incert; però no és descartable que fos així: en certa manera ja feia política quan es trobava en el punt que ens ocupa del seu recorregut acadèmic.

5. I fou així fins a l'any 1954; v. A. MIGUEL ALONSO, «Los estudios de doctorado y el inicio de las tesis doctorales en España», dins J. R. CRUZ MUNDET (ed.), *Archivos universitarios e historia de las universidades*, Madrid: Instituto Antonio de Nebrija, Universidad Carlos III, 2003, p. 198.

6. Abans de l'entrada en vigor d'aquesta llei (RD 16-I-1884, art. 11) el doctorand havia de triar d'una llista tancada de temes estudiats (A. MIGUEL ALONSO, «Los estudios de doctorado», p. 213).

7. Tota aquesta informació l'extrec d'A. MERCHÁN, «Centro y periferia: el Doctorado en Derecho durante el siglo XX», dins A. MORA (ed.), *La enseñanza del Derecho en el siglo XX. Homenaje a Mariano Peset*, Madrid: Instituto Antonio de Nebrija, Universidad Carlos III, 2004, p. 401-441.

Moltes coses, feia llavors. Només cal llegir cartes d'aquests anys de *Catalunya* per fer-se'n cabal.⁸ Per tot plegat, no ens ha d'estranyar concloure que el jove Carner resolgués en no gaire més d'un mes els tràmits que li quedaven pendents per a l'obtenció del títol de doctor. Si més no això és el que un parell de cartes (publicades) intercanviades amb dos corresponents durant l'estada i un cop retornat ens permeten de suposar. El primer requisit, les assignatures de doctorat, ja l'havia començat a complir, de fet, el juny de 1903, un cop obtinguda la llicenciatura; des de Madrid escrivia als col·legues de la redacció de *Catalunya*: «Déu meu! M'he examinat de Filosofia del Dret, d'Història del Dret Internacional!». No esmentava la «Legislación Comparada», però de totes tres va obtenir llavors un aprovat; no es va presentar a «Literatura Jurídica Española» fins al setembre (devia ser un viatge llampec, no n'he trobat cap constància) i el van suspendre. Fins al setembre de 1904 no s'hi tornaria a presentar, per lliure, i aquest cop va obtenir l'aprovat –amb data de 26 de setembre. Carner va pagar els drets d'inscripció a l'«ejercicio» per al «grado de doctor» el 30 d'octubre; la tesi es va llegir el 4 de novembre i va ser qualificada amb un escàs «Aprobado», segons la còpia de l'acta que consta a l'expedient.⁹ Dues cartes marquen gairebé els límits de l'estada: la que el 29 de setembre va escriure a Prat de la Riba per afers que no tenien res a veure amb el que ens ocupa, i una missiva escrita a Madrid i rebuda per M. Antònia Salvà el 29 d'octubre, que contenia un idil·li dialogat entre dos pastors, són les úniques (amb data segura) que envia en aquest parèntesi.¹⁰ El silenci epistolar, per dir-ho així, permet suposar, com veurem, que Carner es dediqués lla-

8. I llegir el seguiment precís que en fa AULET, *Josep Carner i els orígens*, p. 125-147, 183-216.

9. Cf. MERCHÁN, «El Doctorado en Derecho», p. 407, que reproduceix exactament de l'articulat de la llei: «El periodo de doctorado será común a las dos Secciones, y comprenderá las asignaturas siguientes, todas de carácter obligatorio: Filosofía del Derecho. Historia del Derecho Internacional. Legislación Comparada. Historia de la Literatura jurídica española». La carta és la que ja he esmentat a la n. 4.

A l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona no hi ha l'expedient de Dret de Josep Carner. En el sobre corresponent (que especifica «Bachillerato, Filofía y Letras, Derecho») hi ha el de la carrera de Filosofia i Lletres, tancat amb l'obtenció del grau de llicenciat el maig de 1904; hi ha també les qualificacions amb què va entrar a la Universitat el 1897. Albert Manent (*Josep Carner*, p. 301) va poder veure, en el seu moment, també l'expedient de Dret. En dóna detalls fins a l'obtenció de la llicenciatura (el maig de 1903). En el sobre hi ha també una sol·licitud de consulta de la Facultat de Dret, del 27 de gener de 1964. Va ser servit l'endemà. I, bé que no consta la data de devolució, el mateix document és sol·licitat des del Rectorat al cap de molt poc, el 14 de febrer; consta com a retornat el 25 del mateix mes. Una d'aquestes dues consultes devia ser, de manera indirecta, la de Manent. Aquesta documentació es pot considerar extraviada. A l'Archivo General de la Universidad Complutense, però, sí que conserven totes les còpies enviades des de Barcelona per certificar l'obtenció del grau de Llicenciatura i poder-se matricular a les assignatures de Doctorat. I conserven també tota la documentació referida a aquestes assignatures i a la matriculació i la lectura de la tesi (signatures AGUCM TIT-0051, 22; AGUCM EA-021, 64; AGUCM DE-0171,15). Agraïco a la senyora Ana Rocasolano de l'Archivo General totes les diligències i l'amabilitat.

10. J. MEDINA (ed.), «Epistolari entre Josep Carner i Enric Prat de la Riba», dins A. MANENT; J. MEDINA, *Epistolari de Josep Carner*, vol. II, Barcelona: Curial, 1995, p. 439-440. *Epistolari*, vol. III, p. 168-171.

vors a la redacció intensiva de la tesi. Una carta a Salvà del 18 de novembre és el primer indici que torna a ser a Barcelona, sembla que ja fa uns quants dies, i de la importància relativa que dóna a tot plegat: «De la meua vida li haig de contar dos grans aconteixements: sóch Doctor y sóch Padrí. Els meus catedràtics han sigut pedants i la meua comare ha sigut hermosa. No s'podria viure si no fos per la llei de les compensacions».¹¹ No recordo haver-li llegit enlloc cap altra al·lusió a l'afer. I aquesta és prou eloqüent.

*
*   *

Els dos exemplars conservats de *La Democracia Moderna juzgada por Nietzsche* que hem pogut veure no són idèntics, però només presenten lleus discrepàncies que es deuen precisament a la condició de manuscrit autògraf que tots dos tenen (i que devien tenir els altres que potser algun membre del tribunal va conservar). La normativa consultada no deixa gens clar quants exemplars s'havien de lliurar quan se sol·licitava data per a la lectura. En qualsevol cas, en època no llunyana havia estat peremptori el dipòsit de trenta exemplars impresos;¹² en el cas de Carner no devia ser així de cap manera, però la sensació és que, a desgrat del que avalés l'autoritat rectoral, cada facultat tenia, per dir-ho així, els seus costums, i un dels més importants devia ser la discrecionalitat. Tampoc no ajuda gens a esclarir què era imprescindible i què no ho era tant, o gens, la manca d'un criteri únic en la catalogació de l'arxiu de tesis doctorals,¹³ perquè la informació consignada no és sempre la mateixa, ni de molt, per una banda, i, per l'altra, perquè no es conserven les versions manuscrita i impresa de totes les tesis (fins al moment, s'entén, en què es generalitzà el mecanografiat).¹⁴ Així, no podem saber fins a quin punt era ja obsolet, o senzillament no obligatori, després de 1900, el requisit (viu el 1886) del lliurament de la versió impresa per poder rebre «la investidura», o bé si aquesta era ja automàtica amb l'obtenció de la nota després de la lectura. De qualsevol manera, a la fitxa de Josep Carner hi consten només el títol i l'any de la tesi, i que és un manuscrit; no s'esmenta tampoc que se n'hi conservin dues còpies.

11. *Epistolari*, vol. III, p. 171-172.

12. V. A. MIGUEL ALONSO, «Los estudios de doctorado», p. 214.

13. *Ibidem*, p. 216, reporta que l'Archivo de Tesis Doctorales es crea amb la reforma de 1886 (i és el que es manté viu en el seu emplaçament actual, i el que he consultat, cf. n. 3).

14. Un terme de comparació útil per constatar la diversitat de condicions el trobem en una tesi com la de Jaume Bofill, només dos anys anterior a la de Carner; es conserva en versió impresa i el catàleg dóna informació precisa de la data de la lectura. *Teorías de derecho internacional privado relativas a las cosas: memoria leída en los ejercicios para obtener el grado de Doctor en Derecho verificados en la Universidad Central el día 1º de Mayo de 1902*, por Jaime Bofill y Matas. Barcelona, Imprenta y Tipografía de José Cunill y Sala, 1903.

El format respon, això sí, a l'habitual des de feia temps («suele ser de cuartilla apaisado»: 22 cm x 17cm, en aquest cas);¹⁵ les còpies (A i B) tenen 109 i 107 pàgines numerades, respectivament, amb algun joc de mans per mantenir al màxim la igualtat. El relligat és un cosit de cordill prim bastant rudimentari, amb dos punts de perforació separats uns sis centímetres, i una baga que els uneix; l'operació es repeteix tres o quatre vegades per mor de la resistència. El llom, del mateix paper, només es conserva, desencolat i mig tapat per l'etiqueta amb la signatura, en l'exemplar que anomeno A, que és el que he utilitzat i del qual cito; B l'ha perdut. El tribunal, amb els noms un sota l'altre, apareix a A i B; hi ha indicacions de «visto» (o «V^o») en tots dos, amb una sola coincidència, i només un nom no duu en cap cas aquesta marca. El president devia ser el «Sr. Santamaría» («decano» en una anotació); a continuació hi apareixien «Sr. Mellado, Sr. Ureña, Sr. Moret, Sr. Goicoechea.» Tres d'ells són identificables com a catedràtics, el quart no i el cinquè –que actuava de secretari– no l'he pogut identificar amb seguretat.¹⁶

L'última pàgina de tots dos exemplars duu la data «Madrid Octubre de 1904» i, a sota, la signatura amb rúbrica «José Carner PuigOriol» .

*
*   *

La Democracia Moderna juzgada por Nietzsche, fins i tot comptant amb les peculiaritats carnerianes que fóra difícil trobar en altres aspirants a doctor, mostra la mena de tràmit que era llavors una memòria de doctorat (terme que consta a l'encapçalament del treball que ens ocupa): les 109 (o 107) pàgines manuscrites es reduïen, en una estandardització a l'ús d'avui, a encara no una vintena de pàgines. En aquest espai, el doctorand es proposa extreure i comentar els fragments de l'obra de Nietzsche que fan referència directa a la democràcia com a doctrina i com a forma de govern. Sembla, doncs, tot i que enlloc no s'especifiqui, que Carner es proposava fer una tesi més aviat pròxima a la matèria de Dret Internacional o de Filosofia del Dret. El que, en tot cas, era indiscutible era la gosadia i l'originalitat del tema triat, ben lluny dels programes oficials i sobre un autor amb prou feines introduït a Espanya. Hauria tingut gràcia poder conèixer la valoració i els comenta-

15. A. MIGUEL ALONSO, «Los estudios de doctorado», p. 214.

16. Eren catedràtics Vicente Santamaría de Paredes, Fernando Mellado y Leguey y Rafael de Ureña y Smenjaud; Lorenzo Moret y Remisa no consta que ho fos; i tampoc Antonio Goicoechea, que figura també en altres tribunals de doctorat de l'època (i l'únic de qui no consta que s'hagués mirat la tesi) i que podríem identificar amb qui després va ser el polític conservador Goicoechea y Cosculluela, fundador de Renovación Española el 1932 i col·laborador en el cop d'estat de 1936. De tota manera, crec que és una identificació dubtosa. Cf. *Diccionario de Catedráticos Españoles de Derecho (1847-1943)*, web d'un projecte de recerca de la Universidad Carlos III de Madrid (www.uc3m.es/portal/page/portal/instituto_figuerola/programas/phu/diccionariodecatedraticos; adreça consultada el 22 de març de 2013).

ris dels membres del tribunal, que potser tampoc no van quedar impassibles davant l'«Advertència», que transcriu a continuació, amb què el doctorand es permetia, abans de la proverbial *captatio benevolentiae*, fer gala del seu domini de la matèria. Que tingués tot just vint anys, atesa la coneguda precocitat de Josep Carner, no sorprèn però fa somriure:

No necesité largas meditaciones para resolver cual sería el tema de mi memoria Doctoral. Hace algunos años que estudio las teorías niestzchianas,¹⁷ sin que esto quiera decir que abunde en ellas. Pero Nietzsche me pareció ya en la primera lectura que hice de sus obras una personalidad interesantísima. Posteriormente he tenido ocasión de comprobar que aumentan su influencia y su prestigio en una parte muy ruidosa del movimiento intelectual de estos últimos tiempos.

He creído que *La Democracia Moderna juzgada por Nietzsche* sería buen tema para mi memoria. El concepto, tal vez equivocado que yo tengo de esta clase de trabajos me llevó a preferir una investigación de relativa novedad, y explanada sin la adopción de un criterio ajeno –rutina tan usual y que tanto hubiera facilitado mi labor!

Esta preferencia no acusa en mi audacia o pretensión; y es únicamente hija de lo que yo creo deber de probidad. Por lo mismo que conozco muy bien la escasez y debilidad de mis dotes intelectuales, ruego que se lea este trabajo con toda la benevolencia posible.

Por su buena fé la merece y por su flaqueza la necesita.¹⁸

La bibliografia prescriptiva, doncs, com ja ha donat a entendre, és inexistent. Cal precisar només l'edició utilitzada de l'obra de l'autor estudiat:

Se ha escrito esta memoria teniendo a la vista la traducción francesa de las obras completas de Nietzsche, que tiene en publicación la *Société du Mercure de France*. Las obras que no han visto aun la luz son puramente literarias filológicas o críticas. Por lo tanto, el autor de esta memoria cree haber estudiado –con mas o menos habilidad– la opinión íntegra de Nietzsche respecto a la Democracia Moderna.

El *Mercur*, efectivament, havia començat a publicar l'obra de Nietzsche sota la direcció d'Henri Albert, el traductor francès de referència durant molts anys i el responsable de la majoria de les versions que hi van aparèixer entre 1898 (*Ainsi parlait Zarathoustra*) i, com a mínim, 1922, amb diverses edicions per cada volum dels

17. És l'únic cop, en tot el treball, que trabuca les consonants. El sufix apareix, invariablement, amb «i».

18. Transcriu el text sense cap modificació.

publicats.¹⁹ Segons aquesta ordenació, els volums dels quals Carner cita i tradueix fragments són: V, *Considerations inactuelles*; VI, *Humain, trop humain*;²⁰ VII, *Aurore*; VIII: *Le Gai Savoir* (1901); IX, *Ainsi parlait Zarathoustra* (1898); X, *Par delà le bien et le mal*; XII, *Le Crépuscule des Idoles* i *L'Antéchrist*;²¹ i XIII, *La Volonté de Puissance* (1903).²² De fet, es pot dir –a ull, però sense gaire por d'equivocar-me– que un quaranta per cent del «text» de Carner el constitueix la traducció de fragments al castellà. Una confecció precipitada –ràpida– explicaria una certa incúria en la presentació (sempre tenint en compte que es tracta d'un manuscrit que, a més, s'havia de copiar unes quantes vegades): Carner escriu un castellà correcte, però, si al començament es nota una certa vigilància en la redacció, a mesura que el text avança aquesta s'arriba a fer tediosa pel fet de repetir constantment les mateixes fórmules o de limitar-se a donar entrada al text citat; l'accentuació mostra no tant vacil·lacions com oblits sistemàtics; i la puntuació hauria estat francament millorable. A desgrat d'alguns, pocs, catalanismes, d'un parell de mots ratllats i substituïts, i d'algun altre afegit en l'interlineat, l'efecte és més aviat que no hi devia haver temps per fer una llegida (ni d'una ni de totes les còpies) abans de lliurar els exemplars.

Amb els volums de les *Oeuvres*, suposem, a la seva disposició,²³ el doctorand organitza temàticament la redacció segons aquest sumari:

La Iglesia y el Estado - Origen de la Democracia. Breve reseña histórica - El Estado, el Hombre superior y la Democracia - Liberalismo, Parlamentarismo, Partidos políticos, Oratoria, Prensa - La Democracia trae consigo el principio nihilista - El mas grave inconveniente de la Democracia - Cuestion obrera - Ventaja final de la Democracia. - Un nuevo periodo se acerca. - Nietzsche - Apendice.

El mètode de l'exposició, per dir-ho així, és el de la glossa i la paràfrasi, més que no pas el del comentari crític: si de cas, la crítica s'exerceix més aviat amb el que

19. De fet, no puc precisar de quan és la primera edició de cada volum d'aquesta compilació. La de 1922 és la data més tardana que he trobat i correspon a la sisena edició del segon tom de les *Considerations inactuelles*, volum V d'aquestes *Oeuvres*, la cronologia de publicació de les quals no segueix l'ordenació prevista.

20. Carner cita separadament amb el seu títol *Le Voyageur et son Ombre*, a la segona part d'*Humain, trop humain*, un sol volum.

21. El volum conté, a més, *Le Cas Wagner* i *Nietzsche contre Wagner*.

22. Aquest darrer títol és un «fàls», apòcrif en bona part, perpetrat per la germana del filòsof, Elisabeth Förster-Nietzsche, publicat el 1901 i encara ara editat, tot i haver-se demostrat de sobres que Nietzsche no va deixar cap volum inacabat amb aquest títol. Vegeu M. MONTINARI, «*La Volonté de puissance n'existe pas*», edició i epíleg de P. D'IORIO, París: L'Éclat, 1996.

23. La col·lecció no és a l'Ateneu Barcelonès; a Madrid, ni l'Ateneo ni la Biblioteca Nacional no la tenen. Potser els llibres eren del mateix Carner.

podríem dir-ne el mètode de la refutació atenuada, consistent a dir primer i mostrar després com les afirmacions de Nietzsche s'oposen al pensament cristià en qüestions que fan referència a l'origen de la democràcia (Atenes ni s'esmenta) o a l'humanitarisme. Però no faré, al meu torn, parafrasi. Em limito ara a assenyalar, tenint ben present de quina mena de text es tracta (no creiem que Carner hagués pensat mai a fer-ne un ús públic, ni tan solament a revisar-lo), allò que en resulta, al capdavant, més sorprenent i allò altre que, en canvi, era esperable de trobar-hi.

Comencem per això darrer. Hem al·ludit a la revista *Catalunya* un parell de cops i és per l'ambient en què aquesta neix, i pel puntal ideològic en què se sustenta, que potser es pot explicar la tria del tema de la tesi –per oposició i afirmació. Jaume Aulet va fer la recerca exhaustiva en què ara podem recolzar aquesta suposició: la dependència de la revista i dels seus redactors (i de Carner especialment, que hi feia funcions de director) del pensament torrasibagià, pinyol que s'envolta de la joventut catalanista catòlica tot just sortida de la universitat o encara amb la carrera a mig fer. No hi insistiré; m'hi remeto i recordo que Aulet destaca el tractament reductor irònic, condescendent fins i tot, amb què Carner –sempre en forma de facècia– al·ludeix a Nietzsche i a algun dels seus conceptes de més circulació des de feia uns anys.²⁴ No cal dir que el to de la tesi és tot un altre, per bé que de segur es distancia de l'habitual modalitat acadèmica de gènere i època.

L'estil apològic i un punt exaltat dels primers paràgrafs, on es fixa la posició catòlica des de la qual l'autor exposarà i comentarà l'ideal nietzscheà de l'abolició de la democràcia i les seves institucions, dóna pas als fragments triats del filòsof, en els quals aquest descriu la funció d'un tal règim en un estat decadent:

«La Religion –dice Nietzsche– apacigua la conciencia individual en los tiempos de privación, de carestía, de terror de desconfianza, que se presentan cuando el gobierno se vé imposibilitado para tomar directamente las medidas conducentes a la suavizacion de los sufrimientos morales del hombre privado; y lo que es mas, aun en los males generales inevitables, y sobre todo fatales, (hambres, crisis pecuniarias, guerras) la religión asegura en la masa una actitud tranquila, espectante, confiada. Asi la paz civil interior y la continuidad de la evolucion se encuentran garantidas»²⁵

A fragments com aquest i d'altres en què Carner parafraseja i resumeix, hi responen sovint, en una dialèctica molt coixa, afirmacions de la mena d'aquesta: «Nietzsche se subleva contra el Cristianismo» o, alerta, aquesta altra: «Es lógico el odio con

24 Cf. J. AULET, *Josep Carner i els orígens*, pàssim i especialment p. 152-154 i 220-221.

25. Al peu: «*Humain, trop humain* p. 398»

que ataca Nietzsche al Cristianismo». Lògic, és clar, des de la visió del món de l'alemany. I és que creiem que la lectura carneriana, per limitades que siguin les condicions en què es duu a terme, va tendint justament a això: a la demostració (la paraula no es diu mai, és clar, però només és un puntet exagerada) que l'ideari nietzscheà és, a desgrat de la forma fragmentària, una resposta orgànica a la crisi europea amb què es clou el segle romàntic i la seva darrera esperança: el positivisme. Diu Carner que «mecido por la Revolución francesa, el siglo XIX es feo, realista, populachero». La cadena Reforma-Renaixement-racionalisme-positivisme acaba quan «todos se pliegan a la dominación de los apetitos». I Nietzsche és la reacció espiritualista: com podria no sentir-s'hi una mica fascinat (ara que no el veia ningú)? És el que es fa evident en el darrer apartat, «Un nuevo periodo se acerca», i en el que hauria de ser la conclusió, que Carner titula senzillament «Nietzsche» i que no em puc estar de transcriure:

Nietzsche mas que un filosofo, mas que un politico, mas que un artista, es un *caso de modernidad*.

Su labor se resiente del cansancio de tantas teorías leídas, discutidas, juzgadas. Es indudable que Nietzsche ansía decir cosas nuevas, y esta ansia es peligrosa porque precisamente la verdad no es nueva.

Se resiente del egoismo, del egoismo feroz con que encierra al individuo en el aislamiento, con que traza un regimen social durísimo, con que predica las castas y las guerras de conquista, y aun la esclavitud; con que promete al individuo de mañana un dominio implacable sobre la sociedad.

Se resiente de orgullo. La teoría del Superhombre, del ser privilegiado –cuyo advenimiento Nietzsche tiende a preparar– y que ha de ser con respecto al hombre lo que este es con respecto al animal, mas que un sueño pobre y ridículo, es cifra y símbolo grandioso del intolerable endiosamiento del hombre actual.

Cansancio, egoismo y orgullo; tales son los vicios característicos de nuestra época; ellos, por decirlo así han amasado la obra de Nietzsche.

Mas tambien las cualidades típicas del periodo intelectual que atravesamos encuéntranse vivísimas en la labor nietzschiana:

El refinamiento psicologico, la frase sutil, la ironia alcanzando su mayor grado de distincion, las imágenes profundas y luminosas, el estilo ameno (ese gran progreso de la filosofía moderna sobre la antigua) –y especialmente la primera excelencia intelectual de nuestra edad: el espíritu crítico.

La crítica nietzschiana es implacable. Hay que reconocer que en nuestro tiempo abundan las causas de descontento, y ya a todos los publicistas como a todos los particulares se les permite alegar una enfermedad nerviosa. Todos discutimos y negamos, con mas o menos irritacion; han pasado ya los siglos en que los hombres adoptaban sencillamente, humildemente, la bondad de las cosas.-

Es indudable que Nietzsche es espíritu briosísimo en las acometidas, que muchas veces dá en el blanco, que en su incesante lucha reúne el valor de su ascendencia polaca con la elegancia en el combate que caracteriza a italianos y franceses a quienes él tanto admira.

En la historia como en la naturaleza, todo es necesario. Nietzsche era necesario. Es un hombre sintético, un siglo que se encarna y grita.

Escuchemosle y juzguémosle.

L'admiració, doncs, encamina el discurs cap a aquest final en què l'autor se sent presa, fins i tot, d'un cert entusiasme. Un «signo de modernidad». Vet aquí el valor que Carner atorga a Nietzsche. Alguna cosa li fa pessigolles, més enllà de les bromes amb el «superbou» del pessebre i el Zaratustra «aquell que havia de dir tantes coses».²⁶ I no li desagraden.

26. Reportat per J. AULET, cf. n. 8.